

սրբոր, որ անշարժ կը մնայ հոն, ուր որ քսան տարինիս առաջ պահած էր ինքն:

«Պայքար»-ի այս հրատարակութիւնը մեծապէս պիտի դիւրացնէ աշխատութիւնը քննադատին, որ պիտի ուզէ ուսումնասիրել թիւկատինցիին գրականութիւնը: Դեռ այս հատորը լրայ չտեսած 1914-ին ես իմ «Ազգային Դեմքեր»-ուս ութերորդ շարքին մէջ խօսած եմ, թիւկատինցիի արժանիքը կշռած եմ, պրպտելով և գտնելով իր գրութիւնները թրքահայ մամուլի մէջ: Իմ այդ ուսումնասիրութիւնս կը վերջացնէր այս տողերով. «Ինքնազարգացումի այս տիպար մարդը չգիտնալով երրորդական ո՞ր է մէկ լեզու, կը սահմանափակուէր իր ցեղին բնիկ գրականութեան մէջ. իր այդ տգիտութիւնը աւելի արժէք մը ունէր, զի բուն ցեղին մտքին զանաւարանը չհազարոծելով՝ իր գրագէտի խառնուածքովը տեսած է մեզի այնպիսի էջեր որոնք մեր բնիկ գրականութեան թարգմանն են եղած, և այսքանն ալ արդէն բարձր գրահաստումի արժանի է»:

* * *

Գ. Գեղարքունի «Վանագեղան քերթում»-ներով սուրին, կրակին և ուռմբին հետ կը խաղայ: Թազմի դաշտէն մղոններով հեռու մնացած՝ հրացանին հունձքերուն ողբը կը հնգնէ, կը բռնաստեղծէ «յօրան»-ը ու «զօրքով», անցիակէն «հոտած հաւ»-կիթի՝ հոտը անոնելով. կը լսէ «պոռնիկ փողերուն կանչերը», կը տեսնէ որ «մուկը թրջած ջան մը նման կը սրսփայ»: Կը նկարագրէ կռուին պատկերը, այսպէս վերածինը շարժելով. «Գոռումը կը հեծնայ բոմբինին կռակը: Բռնած կռուցով կը ցաշէ շրթներէն անոր պոչէն»: Կը զննէ հնդկին վրայ իսկ թուզի նման ինկած, չպայթած խուր մը: Կը դիտէ թէ ինչպէս իր զարշապարին վրայ՝ «թնդանութ»-ները կեցած դէմ առ դէմ, հողին վրայ նարտ կը խաղան պոռալէն:

Գ. Գեղարքունի բանաստեղծ կ'ուզէ երեւնալ իր այս նոր ցերթուածներուն մէջ. նիւթը որ կ'երգէ իր ցնարին յար-

մար չէ, զարմանք չէ այս արծիւի սէզ սարերուն օդն ալ թիթեռներուն փափուկ կուրծքին յարմար չէ:

Գեղարքունին անկասկած նոր ցերթողներուն մէջ պիտի ունենայ աւելի մեծ արժէք մը, եթէ իմաստներուն իմաստութիւն հագցնէ, և տարօրինակ բացատրութիւնները թօթափէ իսպառ իր ցնարէն:

Տարօրինակ իմաստներէն պիտի զգուշանանք եթէ ուշ զննենք Որատիոսի որ կ'ըսէր. *Scribendi recte sapere est principium et fons* — «Գրելու հիմն ու աղբիւրն է ուղիղ և իմաստութեամբ մը տածելը»: Մեր հայկական ցերթուածներուն շատ քիչերուն մէջ իմաստասիրութիւն կայ. միջազգային հին և նոր ցերթողները առանց ատոր մեծ ցերթողներ չէին կրնար ըլլալ. Մոնդարժէ՝ Շիլլէրի համար կ'ըսէ. «Շիլլէր անոր համար միայն բանաստեղծ ու մեծ եղաւ, որովհետեւ փիլիսոփայ եղաւ»:

Մեր հին ցերթողները Շնորհալիէն սկսեալ մինչեւ Հ. Արսէն Բագրատունի՝ Հոմերոսի հետեւելով իմաստասիրութիւն դրած են իրենց դիցապատգուութեանց մէջ: Փիլիսոփայութեան հետ մեր ցերթուածներուն մէջ կը պահանջեմ, ոչ տարօրինակը՝ այլ օգտակարն ու գեղեցիկը:

Հ. Ս. ԵՐԵՄԵԱՆ

* *

ԿԵՆՏԻՐ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍ

ՏԳ. ՓԵՐՏԷ 1931

Պատկուպեղի հատոր մ'է՝ կարապետը 1931-ի հայ տարեգրքերուն: Պատկերազարդ հրատարակութիւն մ'է կազմուած է Վ. Դ. Թագուտեանի վարչութեամբ և Մ. և Մ. Պարսամեանի խմբագրութեամբ, որ զիտցած է ոչ աննշան հեղինակներէ ամփոփել հոն հայ կնակքի և արուեստի գեղեցիկ էջեր, հայ հասարակութեան տալով փոքրիկ հանրագիտարան մը:

Անկեղծ ըլլալու համար պիտի ըսեմ որ մի քանի թափթփուկ կտորներ իրաւունք չունէին հոն ապրելու, ինչպէս մէկ քանի սկզբունքներ որ ոչ հայութեան հոգւոյն և ոչ համոզման կը համաձայնին:

Տարեգրքին լաւագոյն և ճոխ բովանդակութիւնն է. Ա. Յարութեանի անտիպ նամակներու անկեղծ շեշտին և յըստակ խոհերուն ճով կը գտնենք Ա. Ահարոնեանի «Դիւարեակ մարդը» հայութեանէն պաշտօնած բանաստեղծ-վիպագրի ծանօթ շունչով, ուր հայը կը ներկայանայ իր բնիկ ու հարազատ հաւատքով ու մըտայնութեամբ: Միամանթոյի ստորագրութիւն մը . . . որքան մեյմադժութեամբ կը լեցուի հոգիս անոր ի տես, անտիպ էջ մըն է «Զաւարեանի հոգին», նշխար մը հայ բանաստեղծ-նահատակէն, և սրբազան նշխարի մը պահանջած յարգանքով կը մօտենամ. իրն է ոճը, որ երկայնութեան ու բարդութեան մէջ եզական եղած է միշտ. ու հոն կը գտնեմ արդի խորհողին մէջ դասական ու մաքուր հոգի:

Մայլեզեանի «Աստուծոյ մահը» գրական ընտիր ոճին մէջ կատարեալ է. սակայն տիւրէր է հոգեբանութիւնը գոր հոն կը դնէ... պատկերն է մեր օրերու դժբախտ ներուն որոնց մէջ Աստուծոյ գաղափարը կը մեռնի. ու անոնք թշուառներ են:

Հայրենարազմ սիրտ մը պահ մը պիտի սփոփուի «Մեռնող գիւղ» ին տիրանոյշ յիշատակներէն. որքան հոգեխօսիկ է հայրենի գիւղին մանրանկարը, վէպը, աւանդութիւնը, և որքան տիւր երբ խորհինք որ Անի նման պաշտելի վայրեր չըացած են... Ատոր ճով կարելի է գետեղել «Քառասնակ»ի հեղինակին «Գիւղական պատկերը» ծանօթ շունչով և հոգեբանութեամբ:

Հ. Նազարեանցի «Արեւելեան պար»ը չափազանց մերկ ու նիւթապատէ չէ մըն է «Ճնծութեան կանչներ»ը առաջին քայլերն են կարծես Զարդարեան Ռաֆայէլի, ուր Մեսրոպեան տառերու ճով լատինականներու խորթութիւնը կայ:

Ամեն հայ սիրով ու հպարտութեամբ պէտք է հետեւի հայ գեղարուեստի բաժնին. որքան պաղ ու անխօս կը մնան մեր հոգեւոյն հայերէ յօրինուած այն գրքերն ու հանգիստները ուր չկան հայրենիք ու նախնիք:

Պատմական ու բանասիրական բաժնին մէջ կ'արժէ յիշել Բ. Ե.ի էջ մը Հայոց

պատմութենէն. և համառօտ պատկերը «Միութեանի գրական գործունէութեան» բանախօսութիւն Հ. Յ. Վ. թորոսեանի:

Մ. Տէրպէտեան «Գիտութեան» մէջ մշակած է «Բնագիւղ և իմացականութիւն» պէտք մատնանշել պակասորդող միտ իմաստասիրութեան. իր ճով չըացած գերբնականն ու Աստուած տեղի կու տան բանապաշտութեան: Փայլակ Սանասար ալ ծծուած ու մըլտ տարուինականութեան մը ձեռով յատուկ սէր կը ցուցնէ կապիկներու ցեղին որմէ կ'ուզէ ինք սեւ. ըսած ըլլալ, ճաշակի խնդր ըլլաւու է, և մենք չենք ուզեր վիճել այդ մասին:

Բնդհանրական շահեկան է Բժշկական քրոնիկէն մէջ Տորթ. Ալլանի վերտի Որդւոյն յօդուածը ժառանգականութեան մասին: Պ. Յ. Երզնկեան «Երօնի այլասերում»ի մէջ դիտում ունի զայն սուտ ու խաբէական ցուցնել. այդ է իր հայ հաւատքը...

Գիտական եօթերուն մէջ Պ. Զ. Խան-զատեանի փառաբանութիւնը կայ, իր հրուշակաւոր մասնագիտութեան շուրջ: Մեծ հաճոյքով կը կարդանք հայ ընթացաւարտներէն, միայն 1930ին 70էն աւելի են:

«Ժպիտ, ծիծաղ և հեղեղներ»ը պահ մը կը սքափեցնեն մեզ. ու արտօմով կը կարդանք Արաքսի թորոսեանի «Խօսման թիւ»-ի հարիւրամական առիթով, Թ. Ազատեանի «Պոլսահայ գրական կեանքը երէկ և այսօր (1920-1930)», իր համառօտութեան մէջ ամփոփ պատկեր մը տալու թէ՛ զուտ գրական գործերուն և թէ՛ թարգմանութեանց, ինչպէս նաեւ տարեգրքերու, հանդէսներու և օրաթերթներու:

Ամբողջութեան մէջ գնահատելի գործ մըն է «Էկեանք և Արուեստ»ը, պիտի փափաղինք յաջողով տեսնել և ունկնդրել ազգային մեծ մտքերուն և կարողալ ողջ իմաստասիրական էջեր ազգային դրոշմով մեզի մերձեցուցած:

Վաստակաւոր խմբագրութեան կ'ուղղենք յատուկ արդիւնութեան և յաջողութեան մեր լիափրտ մաղթանքը:

Հ. ԵՂԱ ՓԵՏԻՍԵԱՆ